

Vanučionički izvori stresa nastavnika biologije i kemije

Renata Ruić Funčić

Gimnazija Franje Petrića Zadar, Zadar, Hrvatska

ruić.renata@gmail.com

SAŽETAK

Rad prikazuje rezultate empirijskog istraživanja koliko su određene situacije u nastavi stresne za nastavnike i kemije i biologije u osnovnim i srednjim školama. U članku su prikazani stavovi nastavnika o izvorima stresa: pritisak roditelja, vrednovanje rada od strane prosvjetnog savjetnika, pritisak ravnatelja i prosvjetnih službenika, vrednovanje rada od strane NCVVO-a te stavove i ponašanje drugih nastavnika. Istraživanje je provedeno na 134 ispitanika 2023. godine a rezultati su uspoređeni sa sličnim istraživanjem na 174 ispitanika 2010. godine. Istraživanjem je ustanovljeno kako sve navedene situacije većina nastavnika smatra stresnim te kako je u usporedbi sa sličnim istraživanjem 2010. godine, razina stresa povećana. Od navedenih situacija nastavnicima kemije i biologije najteže pada pritisak roditelja (67 % ispitanika ovaj izvor je izabralo za stresan ili jako stesan). Pritisak ravnatelja i prosvjetnih službenika (53 %) te prosvjetnih savjetnika jednako su stresni za 53 % ispitanika. Stavovi i ponašanje drugih nastavnika stresno je za 39 % ispitanika. U odnosu na 2010. godinu to je porast od 9 % ispitanika koji drže ovaj izvor stresnim, 14 % za izvor stresa vrednovanja rada od strane prosvjetnih savjetnika. Za 22 % je narastao broj ispitanika kojima je stresan pritisak ravnatelja i isto toliko kojima je stresan pritisak roditelja.

Ključne riječi: nastava; roditelji; ravnatelji; savjetnici; pritisak na nastavnike

UVOD

Brojne studije pokazuju da je stres na poslu glavni izvor stresa za mnoge zaposlenike te da je taj izvor stresa eskalirao tijekom posljednjih nekoliko desetljeća. Povećane razine stresa na poslu na kojem zaposlenici imaju malo kontrole a koji puno zahtjeva, povezane su s povećanim stopama srčanog udara, hipertenzije, pretilosti, ovisnosti, anksioznosti, depresije i drugih poremećaja (Fink, 2016). Jedna od definicija stresa jest da je to visoko personalizirana pojava koja varira među ljudima ovisno o individualnoj ranjivosti i otpornosti te između različitih vrsta zadataka (Fink, 2016). Stres, bez obzira je li stvaran ili interpretirani napad na integritet osobe, ima za posljedicu fiziološke i/ili ponašajne odgovore.

Nastavnička profesija spada među najstresnije. Uz zdravstvene i socijalne radnike veliku emocionalnu iscrpljenost i izloženost negativnim posljedicama profesionalnog stresa imaju nastavnici (Johnson i sur., 2005). Wong i Zhang (2014) (prema Slavić i Rijavec, 2015) utvrđuju da učitelji koji percipiraju svoju školsku kulturu pozitivnijom pokazuju višu razinu zadovoljstva poslom i samopoštovanje te imaju manje mentalnih zdravstvenih tegoba. Da je zadovoljstvo poslom važno za veću motiviranost nastavnika za njihov posao pokazalo je i istraživanje koje su proveli Radeka i Sorić (2006.) Ispitanici u njihovom istraživanju su iskazali da je za veće zadovoljstvo poslom, osim boljeg razrađenog sustava financiranja i nagrađivanja, potrebno izgrađivati društveni ugled nastavničkog zanimanja i poboljšati uvjete nastavničkog rada.

Nastavnici se tijekom svoga radnoga vijeka suočavaju s velikim i vrlo različitim zahtjevima koji onda postaju mnogobrojni izvori stresa. Vidljiv je utjecaj komunikacijsko - informacijskih tehnologija na procese učenja kao i na vrijednosti i prioritete s kojima učenici dolaze u školu. Ove promjene uvelike utječu na poimanje škole a tako i na rad nastavnika u njoj.

Istraživanja pokazuju da na uspješnost učitelja utječe njihova subjektivnu dobrobit (Duckworth i sur., 2009). Stoga je važno saznanje što na radnom mjestu zadovoljavala temeljne psihološke potrebe nastavnika kako bi se te time povećala njihovo zadovoljstvo poslom. Emocionalno sagorijevanje na poslu uključuje emocionalnu iscrpljenost, otuđenost i osjećaj nedovoljnog postignuća (Koludrović i sur., 2009). Istraživanja pokazuju da stres učitelja može imati višestruke negativne posljedice: anksioznost, depresivnost, neprijateljsko ponašanje prema učenicima i kolegama, emocionalna iscrpljenost i prekomjerna napetost. Negativna iskustva nastavnika proizlaze iz povećane administracije, velikog broja učenika koji se školuju po prilagođenim i individualiziranim programima, učestale kozmetičke promjene pravilnika i zakona, orijentiranost učenika i roditelja na ocjene, nezaštićenost učitelja u sustavu. Prema Radeka i Sorić (2006) ako se želi pozitivno djelovati na motivaciju nastavnika treba se, između ostalog, povećati njihovo zadovoljstvo poslom, izgraditi društveni ugled nastavničkog zanimanja te poboljšati uvjete nastavničkog rada.

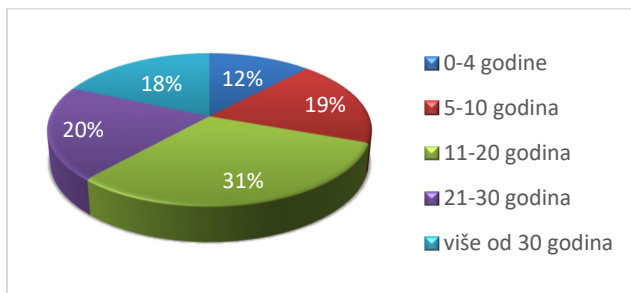
Postoje istraživanja i relevantna literatura u svijetu i Hrvatskoj o stresu i utjecaju istog na rad nastavnika (Brkić i Rijavec, 2011; Foro, 2015; Tomašević i sur., 2016; Jurčec i Rijavec, 2016; Slišković i sur., 2017, Debak, 2017; Petek, 2020) no ne postoje podaci o izvorima i utjecaju stresa konkretno na nastavnike kemije i biologije.

METODE

U radu se analizira dio rezultata većeg istraživanja percepcije nastavnika kemije i biologije o doživljenom stresu na poslu provedenom tijekom 2023 godine. Nastavnici su procjenjivali koje sastavnice njihovog posla im izaziva osjećaj stresa i u kojoj mjeri. Ovdje su prikazani rezultati za izvore stresa vezane uz: pritisak roditelja, vrednovanje rada od strane prosvjetnog savjetnika, pritisak ravnatelja i prosvjetnih službenika, vrednovanje rada od strane NCVVO-a te stavove i ponašanje drugih nastavnika. Uspoređuju se dobiveni podaci sa sličnim istraživanjem provedenim 2010 godine.

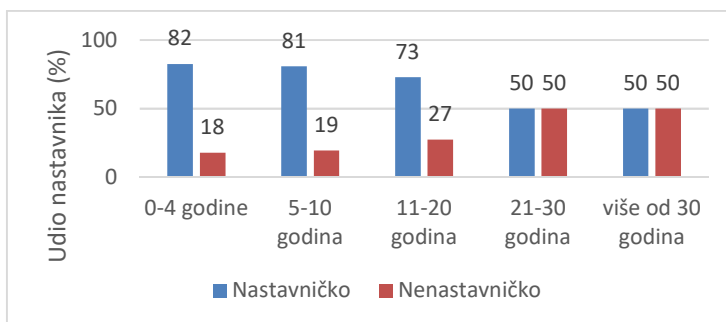
Podaci su prikupljeni anonimnim upitnikom konstruiranim za potrebe ovih istraživanja, koji je sadržavao pitanja zatvorenog i poluotvorenog tipa te skale sudova (Likertova skala od 5 stupnjeva). Prvo je ispitivanje provedeno tijekom 2010. godine. U istraživanju provedenom 2022. godine o stresu nastavnika matematike (Stejskal i Ruić Funčić, 2023), koristio se nešto promijenjeni upitnik iz istraživanja iz 2010. godine. Promjene se tiču opisa stupnjeva slaganja u Likertovoj skali (u 2010. godini u upitniku se izražavaju stavovi u Likertovoj skali: uopće nije stresno, vrlo malo, umjereno, jako i izrazito stresno a u 2022. godini: potpuno se ne slažem, ne slažem se, niti se slažem niti ne slažem, slažem se i potpuno se slažem) te manjeg opsega pitanja. Istraživanje stresa nastavnika matematike iskorišteno je kao baždarno istraživanje, promijenjena su dva pitanja, a neka su dodana da bi se istraživanje stresa nastavnika kemije i biologije iz 2023. moglo usporediti sa istraživanjem iz 2010. godine. Test pouzdanosti (Cronbach's Alpha) za pitanja koja se bave izvorima stresa koji nisu vezani uz nastavu i sam razred već nastavnikovu okolinu 2023. godine iznosi 0,707, a u istraživanju provedenom 2010. godine 0,764.

2010. godine upitnik je ispunilo ukupno 212 ispitanika no za potrebe ove analize izdvojeni su odgovori 65 nastavnika kemije te 76 nastavnika biologije (ukupno 141 ispitanik). U uzorku ima 12 % nastavnika kemije te biologije i kemije s 0 - 4 godina staža, 19 % s 5-10 godina staža, 31 % s 11-20 godina staža, 20 % s 21-30 godina staža te 18 % s više od 30 godina staža (slika 1).

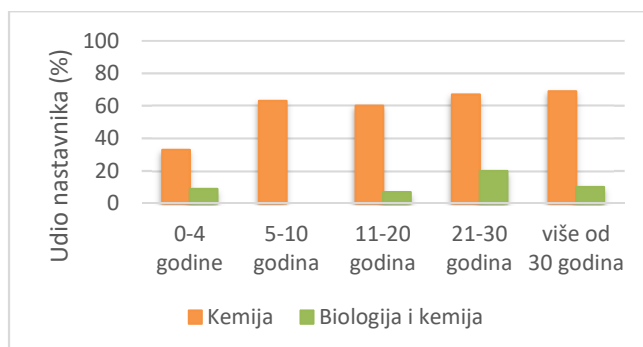
Slika 1 Ispitanici po godinama staža, 2010. godina

U uzorku je 34 % nastavnika koji su završili inženjerske smjerove kemije i biologije, a kasnije položili pedagoško-psihološku grupu predmeta kako bi mogli raditi u školi. Radi jednostavnosti izražavanja te ispitanike s nenastavničkim dodiplomskim obrazovanjem u tekstu će se imenovati inženjerima. Nešto detaljnija analiza pokazuje da je više starijih kolega inženjera. Inženjersko obrazovanje ima 50 % nastavnika s 21 do 30 godina staža i isto toliko onih s više od 30 godina staža (slika 2). Detaljnije, nastavničko dodiplomsko obrazovanje ima 38 % nastavnika kemije a 62 % nenastavničko dodiplomsko obrazovanje (inženjeri, liječnici i sl.) za razliku od nastavnika biologije i kemije gdje njih 91 % ima nastavničko dodiplomsko obrazovanje a samo 9 % nenastavničko.

Slika 2 Dodiplomsko obrazovanje ispitanika, 2010. godina

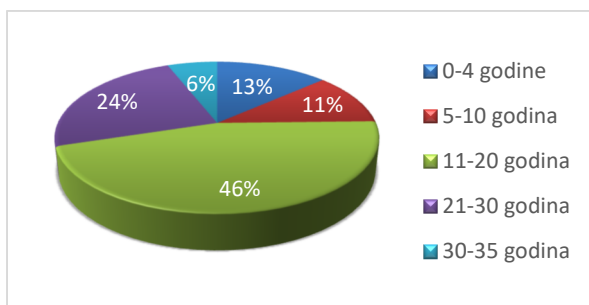
Analiza po godinama staža pokazuje da se postotak nastavnika kemije i biologije, koji su inženjeri, liječnici ili nešto slično, kreće od 60 % (11 – 20 godina staža) do 69 % (više od 30 godina), (slika 3). Kako je većina nastavnika kemije bez nastavničkog dodiplomskog obrazovanja mogla bi se analiza podataka koja razmatra razlike između nastavnika i inženjera u širem smislu promatrati i kao razlika između nastavnika kemije i nastavnika biologije i kemije.

Slika 3 Udio nastavnika s nenastavnim obrazovanjem po godinama staža 2010. godine.

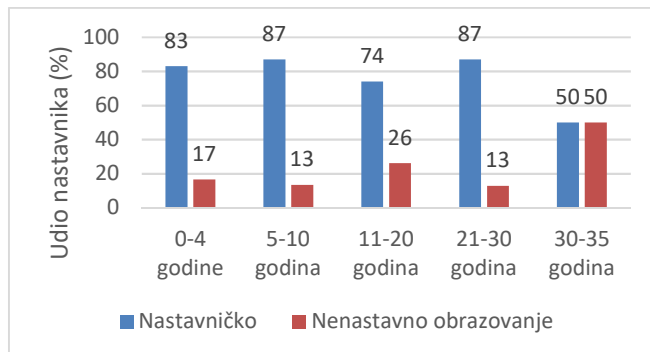
U školi u velikom gradu radilo je 43 % ispitanika, 42 % u manjoj gradskoj sredini ili predgrađu, a ostatak (15 %) ispitanika u školi na selu.

2023. godine upitnik je ispunilo 134 ispitanika. Upitnik je ispunilo 9 nastavnika i 125 nastavnica. Kako je daleko više nastavnica izostavila se analiza rezultata po spolu. U uzorku ima 14 % nastavnika s 0 - 4 godina staža, 11 % s 5-10 godina staža, 46 % s 11-20 godina staža, 23 % s 21-30 godina staža te 6 % s 30-35 godina staža (slika 4).

Slika 4 Ispitanici po godinama staža, 2023. godina

Nastavničko obrazovanje ima 78% ispitanika. Po zvanju najviše ispitanika su profesori kemije i biologije, 71 %. Zatim je po brojnosti prisutno inženjera kemije i biologije (12 %), pa nastavnici koji imaju neki drugi studij (10 %), zatim profesor kemije i biologije (6 %) te je najmanje profesora kemije i fizike (1 %). Kao i u istraživanju iz 2010. godine starije generacije (30 - 35 godina staža) su bogatije (50 %) s inženjerima kemije, no također ih ima dosta i u godinama staža od 11-20 godina (26 %), (slika 5).

Slika 5 Dodiplomsko obrazovanje ispitanika po godinama staža, 2023. godina

U školi u velikom gradu radilo je 43 % ispitanika, 42 % u manjoj gradskoj sredini ili predgrađu, a ostatak (15 %) ispitanika u školi na selu. Jednaka je raspodjela ispitanika po mjestu nalaženja škole kao u istraživanju prije 13 godina.

Razlika u uzorku ova dva istraživanja jest veći broj ispitanika sa stažem od 11 – 20 godina (i manji broj ispitanika s više od 30 godina staža) te manji broj ispitanika s nenastavničkim obrazovanjem u istraživanju iz 2023. godine. Distribucija nastavnika po životnim sredinama je ista u oba istraživanja.

REZULTATI

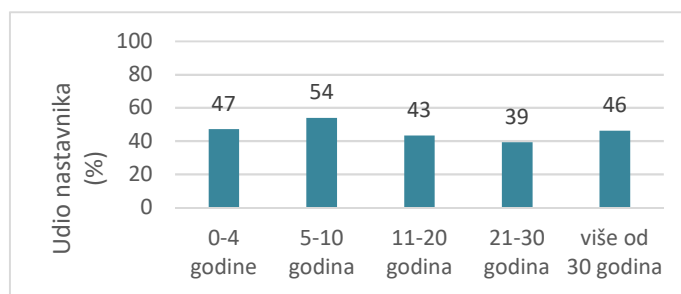
Tablica 1 pokazuje postotak nastavnika koji jako ili izrazito jako doživljavaju stres zbog navedenih situacija. Analiza rezultata istraživanja stresa kod nastavnika kemije i biologije iz 2010. godine pokazuje da je stresan *pritisak roditelja* za 45 % nastavnika. Najstresnije je za nastavnike s 5-10 godina staža (55 %) (slika 6.). Pred kraj karijere nastavnici kemije i nastavnici biologije i kemije osjećaju slično pritisak

roditelja kao izvor stresa, no zato se jako razlikuju na početku karijere (36 % nastavnika početnika biologije i kemije doživljava jako stresnim pritisak roditelja za razliku od 67 % nastavnika početnika kemije).

Tablica 1 Rang izvora stresa nastavnicima kemije i biologije iz 2010. godine

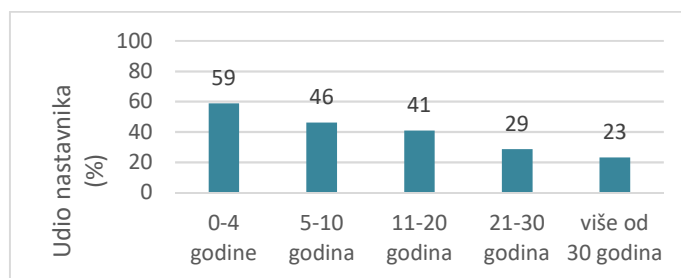
2010. godina	Ukupno (%) N = 141
Pritisak roditelja	45
Vrednovanje rada od strane prosvjetnog savjetnika	39
Pritisak ravnatelja i prosvjetnih službenika	31
Vrednovanje rada od strane NCVVO-a	31
Stavovi i ponašanje drugih nastavnika	30

Kad se pogleda postotak nastavnika prema dodiplomskom obrazovanju uočljivo je da su inženjeri neosjetljiviji na pritisak roditelja od nastavnika (slika 6). Tako 31 % nastavnika – inženjera doživljava pritisak roditelja kao jaki ili izrazito jaki izvor stresa, a više od polovice (69 %) nastavnika koji su završili nastavnički studij izražava izrazito stresnim ovaj izvor stresa. Vrlo slično doživljavaju pritisak roditelja kao izvor stresa nastavnici koji rade u velikim gradovima (46 %), manjim gradovima (46 %) i na selu (43 %), (slika 6).

Slika 6 Pritisak roditelja kao izvor stresa 2010. godina

Vrednovanje rada od strane prosvjetnog savjetnika izvor je stresa za 39 % nastavnika. Mladi nastavnici po stažu najviše doživljavaju stres iz ovog izvora (59 %) a prema kraju radne karijere opada strah od vrednovanja rada od strane prosvjetnog savjetnika. Ipak, još uvijek trećina nastavnika, sve do 5 godina prije kraja radnog vijeka, osjeća stresnim suočavanje s prosvjetnim savjetnikom (slika 7).

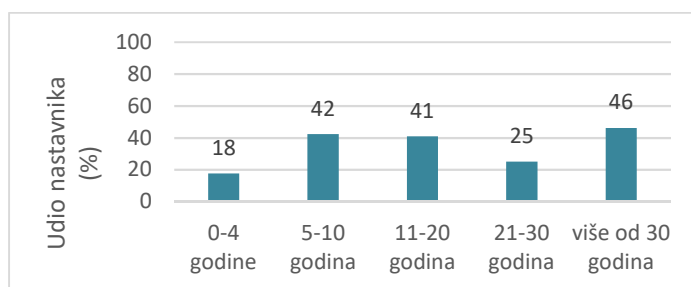

Slika 7 Vrednovanje rada od strane prosvjetnog savjetnika 2010. godina

Mladi nastavnici početnici kemije najviše doživljavaju stres iz ovog izvora (83 %) dok su početnici nastavnici koji predaju biologiju i kemiju nešto otporniji pa ih ima „tek“ 45 % koji doživljavaju stres zbog prosvjetnog savjetnika. Obzirom na diplomu slično doživljavaju vrednovanje rada od strane prosvjetnog savjetnika nastavnici (39 %) i inženjeri (40 %). Vrednovanje rada od strane prosvjetnog savjetnika najmanji je stres za nastavnike u velikim gradovima (34 %), dok je gotovo za polovicu

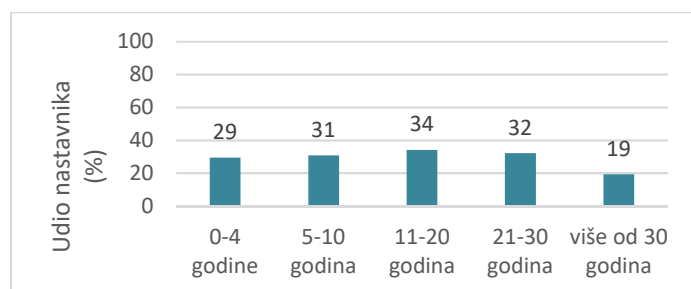
nastavnika koji rade na selu ovo veliki izvor stresa (48 %). Za 41 % nastavnika u manjim gradskim sredinama stresno je vrednovanje rada od strane prosvjetnog savjetnika.

Pritisak ravnatelja i prosvjetnih službenika doživljava trećina ispitanika (31 %). Blizu polovice nastavnika s 5 – 10 godina staža (42 %) i 11 -20 godina staža (41 %) osjeća stresnim pritisak ravnatelja. Ipak nastavnici s više od 30 godina staža su najosjetljiviji na pritisak ravnatelja i prosvjetnih službenika (46 %), (slika 8). Pritisak ravnatelja i prosvjetnih službenika kao stres osjeća 45 % nastavnika i 23 % inženjera. Dubljom analizom se vidi da je ovo izvor stresa za 68 % nastavnika kemije, daleko više od 37 % nastavnika biologije i kemije, te inženjera koji predaju kemiju (25 %) i inženjera koji predaju biologiju i kemiju (14 %). Pritisak ravnatelja i prosvjetnih službenika slično izaziva stres gdje god nastavnici radili. Tako je ovo izvor stresa za 43 % nastavnika u velikim gradovima, 39 % nastavnika u manjim gradskim sredinama te 24 % nastavnika na selu.

Slika 8 Pritisak ravnatelja kao izvor stresa 2010.

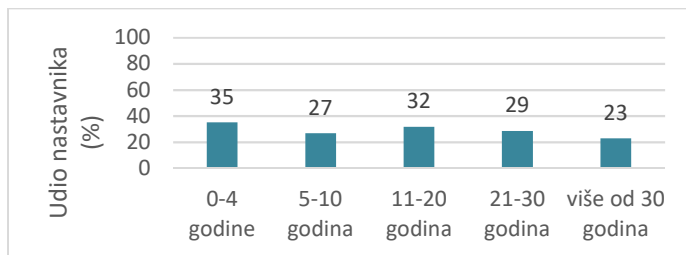
Jedna trećina ispitanika (31 %) smatra stresnim vrednovanje njihova rada od strane NCVVO-a. Nastavnici s više od 30 godina staža najmanje osjećaju stres iz ovog izvora (19 %), (slika 9). Detaljnija analiza pokazuje da polovica nastavnika kemije do 10 godina staža te polovica nastavnika biologije i kemije s 21-30 godina staža doživljava stres zbog mogućeg vrednovanja rada os strane NCVVO-a.

Slika 9 Vrednovanje rada od strane NCVVO-a po stažu 2010.

Vrednovanje rada od strane NCVVO-a podjednak je stres i za nastavnike (24 %) i inženjere (23 %). Po mjestu rada najviše je stresno nastavnicima na selu (43 %). Nakon njih slijede nastavnici u manjim gradovima (31 %) te nastavnici u velikim gradovima (28 %).

Zbog stavova i ponašanja drugih kolega nastavnika stresno je jedna trećina ispitanika (30 %). Mladim nastavnicima početnicima najteže padaju stavovi i ponašanje njihovih kolega (35 %). Najveći stres iz ovog izvora doživljavaju nastavnici kemije koji su na početku svog radnog vijeka (50%) a nikakav stres nastavnici biologije i kemije s 21-30 godina staža (slika 10).

Slika 10 Stavovi i ponašanje drugih nastavnika kao izvor stresa po stažu 2010.

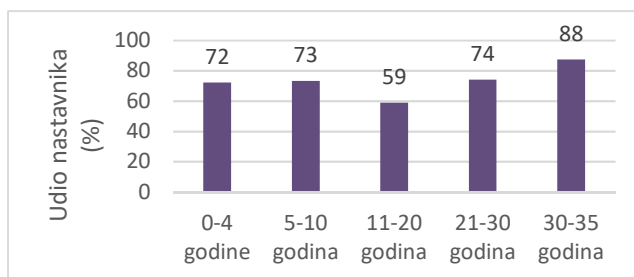
Stavovi i ponašanja drugih nastavnika kao stres osjeća 30% nastavnika i 26% inženjera. Za 31 % nastavnika u velikim gradovima te 34 % nastavnika u manjim gradskim sredinama stresno je ponašanje drugih kolega dok je za 19 % nastavnika na selu stresno to isto.

Tablica 2. pokazuje postotak nastavnika koji jako ili izrazito jako doživljavaju stres zbog navedenih situacija. Analiza rezultata istraživanja stresa kod nastavnika kemije i biologije iz 2023. godine pokazuje da *Pritisak roditelja* osjeća kao veliki izvor stresa 67% ispitanika.

Tablica 2 Rang izvora stresa nastavnicima kemije i biologije iz 2023. godine

2023. godina	Ukupno (%) N=134
Pritisak roditelja	67
Pritisak ravnatelja i prosvjetnih službenika	53
Prosvjetni savjetnik	53
Stavovi i ponašanje drugih nastavnika	39

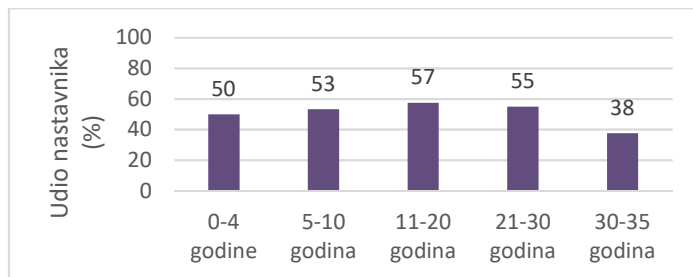
Nastavnici s najviše godina radnog staža osjećaju najveći stres zbog pritiska roditelja (88 %) što se možda može objasniti iscrpljenošću radom, no velika većina nastavnika ostalih razina iskustva u nastavi iskazuju ovaj izvor stresa izrazito velikim (slika 11).

Slika 11 Pritisak roditelja kao izvor stresa po godinama staža

Podjednako osjećaju stresnim pritisak roditelja nastavnici (68 %) i inženjeri (66 %). Najteže je nastavnicima predmetne nastave u osnovnoj školi (74 %) pa učiteljima predmetne nastave (peti i šesti razred) u OŠ (72 %). Obzirom na naselje u kojima nastavnici rade najstresnije je nastavnicima u velikim gradovima (77 %), nakon toga onima koji rade u manjim gradskim sredinama (62 %) pa na selu (50 %).

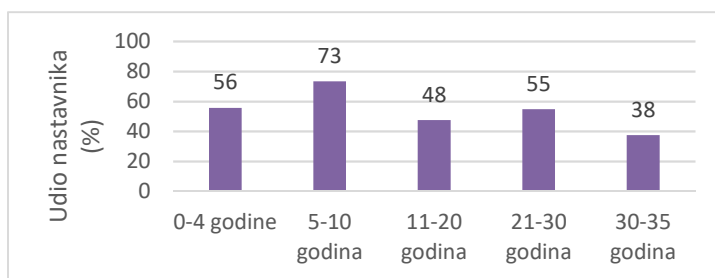
Nešto više od polovice ispitanika osjeća jako stresnim *pritisak ravnatelja i drugih prosvjetnih službenika* (53 %). Samo nastavnici s više od 30 godina staža iskazuju manji stresnim pritisak ravnatelja (38 %) (slika 12).

Slika 12 Pritisak ravnatelja kao izvor stresa po godinama staža 2023.

Obzirom na diplomu, jednako se osjećaju nastavnici (54 %) i inženjeri (55 %). Najviše nastavnika koji rade u velikim gradovima osjeća veliki stres iz ovog izvora (61 %) dok se nastavnici u manjim gradovima (49 %) i na selu osjećaju slično (46 %).

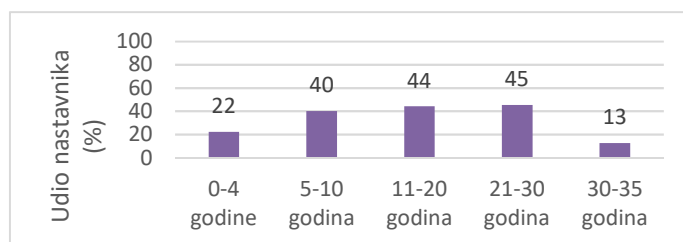
Za ispitanike je jednako stresno vrednovanje rada od strane prosvjetnog savjetnika kao i pritisak ravnatelja (53 %). Slika 13 pokazuje kako kroz godine rada stres izazvan prosvjetnim savjetnikom ostaje prisutan bez obzira na radno iskustvo no najviše je izražen kod nastavnika koji imaju 5 -10 godina iskustva.

Slika 13 Prosvjetni savjetnik kao izvor stresa 2023.

Više inženjera osjeća stres zbog prosvjetnog savjetnika (59 %) nego nastavnika (51 %). Ova činjenica nije neočekivana obzirom da se inženjeri ne osjećaju adekvatno obrazovani za nastavu, no čudi visok postotak nastavnika koji zazire od prosvjetnog savjetnika. Obzirom na mjesto rada nastavnici u manjim gradovima najviše pate od ovog izvora stresa (60 %), zatim nastavnici u velikim gradovima (49 %) i na kraju nastavnici koji rade na selu (35 %).

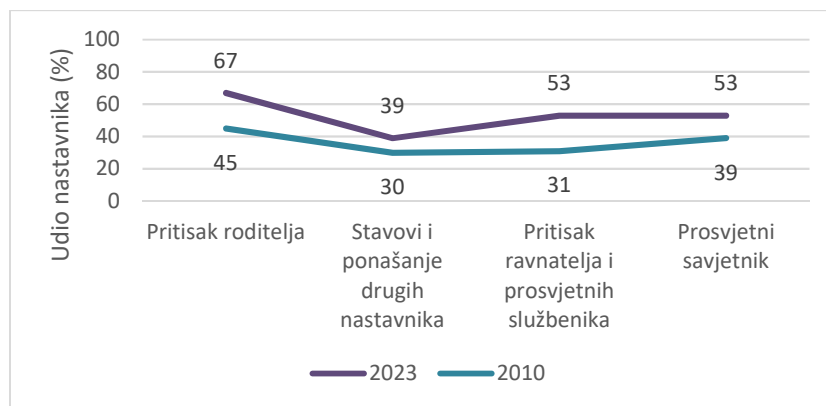
Stavovi i ponašanje drugih nastavnika izaziva stres kod 39 % ispitanika. Najmanje je brige za stavove kolega nastavnike na početku i na kraju radnog vijeka, no u međuvremenu postotci pokazuju da nastavnike ipak pogađa što misle i kako se ponašaju njihove kolege (slika 14).

Slika 14 Stavovi i ponašanje drugih nastavnika kao izvor stresa po godinama staža 2023.

Jednako pogađa nastavnike (39 %) i inženjere (38%) što misle njihove kolege. Nastavnici koji rade u velikim gradovima osjećaju najviše stres iz ovog izvora (42 %) a zatim nastavnici na selu (40 %). Izgleda na su najopušteniji nastavnici koji rade u manjim gradskim sredinama jer njih 36 % iskazuje stres iz ovog izvora.

Rezultati pokazuju da je u trinaest godina količina stresa za nastavnike, iz izvora koji nemaju direktno veze s radom u učionici i s učenicima, narasla od prvog istraživanja 2010. godine (slika 15). Tako je pritisak roditelja i ravnatelja na nastavnike narastao za 22 %. Za 14 % je narastao pritisak zbog prosvjetnog savjetnika. Najmanje je narastao stres zbog stavova i ponašanja drugih nastavnika.

Slika 15 Usporedba vanučioničkih izvora stresa 2010. i 2023. godine

RASPRAVA

Nastavnici kemije i biologije ne osjećaju tako veliki pritisak od roditelja kao što to osjećaju nastavnici matematike (Stejskal i Ruić Funčić, 2023), no svejedno, taj pritisak je vrlo velik. Iako nisu predmet konkretno ovog rada, podaci iz istraživanja pokazuju da postoji korelacija između izvora stresa 'pritisak roditelja' i 'zaključivanje ocjena'. Isti postotak (67 %) ispitanika iskazuje stres zbog zaključivanja ocjena i zbog pritiska roditelja. Prije trinaest godina inženjeri nisu davali veliku važnosti pritisku roditelja no u međuvremenu se oni osjećaju jednako pritisnuto kao i nastavnici. Nastavnicima u velikim gradovima je daleko teže od nastavnika u manjim gradskim sredinama i na selu obzirom na stres izazvan pritiskom roditelja. Iz razgovora s nastavnicima, izloženih iskustava na nastavničkim društvenim grupama i osobnih saznanja, pritisak roditelja je prvi na listi razloga odlaska nastavnika iz škole.

Slišković i suradnici (2016) su u svom istraživanju pokazali kako niže razine percepcije podrške ravnatelja snižava zadovoljstvo poslom a povećava sagorijevanje na poslu učitelja. Nije poznato jesu li nastavnici postali osjetljiviji i/ili osvješteniji ili su ravnatelji izgubili svoje vještine ravnanja školom no činjenica je da je narastao broj nastavnika koji osjeća stres zbog pritiska ravnatelja. Jednako osjećaju pritisak ravnatelja nastavnici i inženjeri što je neobično jer se očekuje da nastavnici znaju više o nastavničkom poslu od inženjera pa time i doživljavaju manje zamjeranja, opomena i kritika od ravnatelja. Doduše, stav nastavnika koji su u svom dodiplomskom obrazovanju imali didaktičke, metodičke i psihološke predmete jednak je stavu inženjera koji su se za nastavnički posao pripremali u obliku tečaja od par mjeseci, a to je da ih obrazovanje nije pripremlilo za nastavničku stvarnost i praksu (Ruić, i Lukša, 2017). Ovaj rezultat bi se možda mogao jednostavno objasniti ukoliko bi se u razmatranje uzela korelacija stresa zbog zaključivanja ocjena i pritiska roditelja. Obzirom na mjesto rada trend postotka nastavnika koji osjeća stres zbog pritiska ravnatelja jednak je onom kod pritiska roditelja – najviše ga osjećaju nastavnici u velikim gradovima a najmanje na selu.

Prije trinaest godina nastavnici su više strepili od prosvjetnih savjetnika nego od ravnatelja da bi se danas ta strepnja izjednačila. Ravnatelje viđaju svaki dan, a prosvjetni savjetnik nije često u školi a opet jednak je pritisak. Samo taj podatak uvjerljivo pokazuje koliko se situacija za nastavnike drastično promijenila u posljednjih petnaestak godina. Danas 53 % ispitanika osjeća stres zbog vrednovanja rada od strane prosvjetnog savjetnika. Ni ovdje se ne zna pravi razlog – radi li se o nesigurnim nastavnicima ili su savjetnici postali kritičniji. Ili se rad savjetnika više povezuje s tužbama roditelja zbog zaključivanja ocjena nego s nepristranom procjenom rada nastavnika napredovanja radi i slično. Inženjeri više osjećaju stres zbog prosvjetnog savjetnika od nastavnika vjerojatno zbog svijesti o nedostatnosti njihova obrazovanja u metodičkom i didaktičkom dijelu. Nastavnici koji rade u manjim gradovima više osjećaju stres zbog prosvjetnog savjetnika nego nastavnici u velikim gradovima ili na selu.

Slavić i Rijavec (2015) su pokazale pozitivnu povezanost između suradničke školske kulture i subjektivne i psihološke dobrobiti učitelja. Izgleda da se suradnička školska kultura gubi jer se nastavnicima kemije i biologije povećao osjećaj udaljenosti od kolega u zbornici u trinaest godina od prvog istraživanja i približio se količini stresa kojeg osjećaju nastavnici matematike u zbornicama jer su stavovi i ponašanja kolega stresni za 48 % nastavnika matematike (Stejskal i Ruić Funčić, 2023). Možda bi se trend porasta stresa zbog kolega mogao objasniti time da su se nastavnici, nakon podnošenja toliko pritiska od roditelja, ravnatelja i savjetnika, na kraju okrenuli jedan protiv drugoga, ili su toliko iscrpljeni da nemaju više razumijevanja jedni za druge. Obzirom na mjesto rada nastavnici se slično osjećaju izolirano kao i obzirom na dodiplomsko obrazovanje.

ZAKLJUČAK

Veliki postotci stresa izazvanog vanučioničkim izvorima te njihova povezanost s razrednim izvorima stresa ukazuje da oni ne ostaju van učionice već itekako utječu na rad i odnos nastavnika i učenika. Nerealno je očekivati od nastavnika da uspješno i potpuno odijele osjećaje tjeskobe i nepodržanosti od prosvjetnog sustava od rada u učionicama s učenicima. Ravnatelji, prosvjetni savjetnici i roditelji kao izvori stresa su međusobno povezani jer je poznato da se pritisci iz ovih izvora najviše javljaju na kraju nastavne godine, u doba zaključivanja ocjena. Nastavnici se osjećaju nezaštićeno, na vjetrometini školskog i roditeljskog sustava, jer su nastavnicima zavezane ruke pri zaštiti samih sebe na satu.

METODIČKI ZNAČAJ

Rezultati ukazuju na potrebu smanjenja stresa nastavnika koji nema direktno veze s radom u učionici i s učenicima, kao što su pritisak roditelja i ravnatelja na nastavnike te pritisak zbog posjeta prosvjetnog savjetnika. Ukoliko se želi spriječiti odljev stručnih nastavnika iz škola, prosvjetna vlast bi trebala, osim odgovarajuće plaće, uvesti korijentne promjene kad se radi o zaštiti digniteta i mentalnog zdravlja nastavnika.

LITERATURA

- Brkić, I., i Rijavec, M. (2011). Izvori stresa, suočavanje sa stresom i životno zadovoljstvo učitelja razredne i predmetne nastave, *Napredak*, 152(2). str. 211-225.
- Debak, I. (2017). Međuzavisnost (ne)zadovoljstva poslom i razine stresa kod učitelj(ic)a Splitsko-dalmatinske županije, *Završni specijalistički, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet*, <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:979674>
- Duckworth, A. L., Quinn, P. D., & Seligman, M. E. P. (2009). Positive predictors of teacher effectiveness. *The Journal of Positive Psychology*, 4(6). 540–547. <https://doi.org/10.1080/17439760903157232>
- Fink G. (2016). Stress, Definitions, Mechanisms, and Effects Outlined: Lessons from Anxiety. In: Fink G, ed. *Stress: Concepts, Cognition, Emotion, and Behavior*, Volume 1 of the Handbook of Stress Series. San Diego: Elsevier Inc.,3-11.; dostupno s (31.08.2024.): https://www.researchgate.net/publication/301701244_Fink_G_Stress_Definitions_Mechanisms_and_Effects_Outlined_Lessons_from_Anxiety_In_Fink_G_ed_Stress_Concepts_Cognition_Emotion_and_Behavior_Volume_1_of_the_Handbook_of_Stress_Series_San_Diego_Elsevier_

- Foro, D. (2015). Profesionalne kompetencije nastavnika u suočavanju sa stresnim situacijama u školi. Zagreb, Filozofski fakultet u Zagrebu
- Jergović, M. (2024). Društvo kojim upravljaju djeca loše je kao i društvo kojim upravljaju muškarci, <https://www.jergovic.com/petak-cetrnaesti/drustvo-kojim-upravljaju-djeca-lose-je-kao-i-drustvo-kojim-upravljaju-muskarci/>; dostupno 25.05.2024.
- Johnson, S., Cooper, C., Cartwright, S., Donald, I., Taylor, P. i Millet, C. (2005.). The experience of work-related stress across occupations, *Journal of Managerial Psychology*, 20(2). 178-187.
- Koludrović, M., Jukić, T., Reić-Ergovac, I. (2009). Sagorijevanje na poslu kod učitelja razredne i predmetne nastave te srednjoškolskih nastavnika, *Život i škola*, 55(22). 235- 249
- Jurčec, L., Rijavec, M. (2016). Radne orijentacije, temeljne psihološke potrebe i zadovoljstvo poslom osnovnoškolskih učitelja // *Obrazovne promjene: Izazovi i očekivanja*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja, str. 62-63.
- Petek, M. (2020). 'Zadovoljstvo poslom i stres učitelja razredne nastave', Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:646342>
- Radeka, I., Sorić, I. (2006) Zadovoljstvo poslom i profesionalni status nastavnika, *Napredak* (Zagreb). 147, 2; 161-177
- Ruić, R., Lukša, Ž. (2017). Stavovi nastavnika biologije i kemije o obrazovanju za vrednovanje učenika, *Educatio biologiae*, No. 3., 15-26, <https://www.hbd-sbc.hr/wp-content/uploads/2018/01/EdBi-3-2017.pdf>
- Slavić, A., i Rijavec, M. (2015). 'Školska kultura, stres i dobrobit učitelja', *Napredak*, 156(1-2). str. 93-113. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/166159> (Datum pristupa: 21.09.2024.)
- Slišković, A., Burić, I., i Knežević, I. (2016). 'Zadovoljstvo poslom i sagorijevanje na poslu kod učitelja: važnost podrške ravnatelja i radne motivacije', *Društvena istraživanja*, 25(3). str. 371-392. <https://doi.org/10.5559/di.25.3.05>
- Slišković, A., Burić, I., i Macuka, I. (2017). The voice of Croatian elementary school teachers: qualitative analysis of the teachers' perspective on their profession, *Teachers and Teaching*, 23(5). 518-531
doi:10.1080/13540602.2016.1206521.
- Stejskal D., Ruić Funčić R. (2023). Što uzrokuje stres nastavnika matematike?, *Miš - Matematika i Škola*, Godište XXV / Broj 121., <https://mis.element.hr/clanak/sto-uzrokuje-stresuciteljima-matematike/>
- Tomašević, S., Horvat, G., Leutar, Z. (2016). Intenzitet stresa kod učitelja u osnovnim školama, *Socijalne teme*, 1(3) 49-65.

Extracurricular sources of stress for biology and chemistry teachers

Renata Ruić Funčić

Franjo Petrić Gymnasium Zadar, Zadar, Croatia

ruic.renata@gmail.com

ABSTRACT

The paper presents the results of empirical research on how stressful certain situations in teaching are for teachers of both chemistry and biology in primary and secondary schools. The article presents teachers' attitudes to the sources of stress: parental pressure, evaluation of work by an educational counselor, pressure from principals and educators, evaluation of work by the NCVVO, and attitudes and behavior of other teachers. The research was conducted on 134 respondents in 2023, and the results were compared with a similar survey on 174 respondents in 2010. The research found that most teachers consider all these situations to be stressful and that compared to a similar survey in 2010, the level of stress has increased. Of the above situations, chemistry and biology teachers have the hardest time with parental pressure (67% of respondents chose this source as stressful or very tight). Pressure from principals and educational officials (53%) and educational advisors are equally stressful for 53% of respondents. The attitudes and behaviour of other teachers are stressful for 39% of respondents. Compared to 2010, this is an increase of 9% of respondents who consider this source stressful, 14% for the source of stress 'evaluation of work by educational counselors'. The number of respondents who are stressed by the pressure of the principal and the same number who are stressed by the pressure of their parents increased by 22%.

Keywords: *teaching; parents; principals; counselors; pressure on teachers*